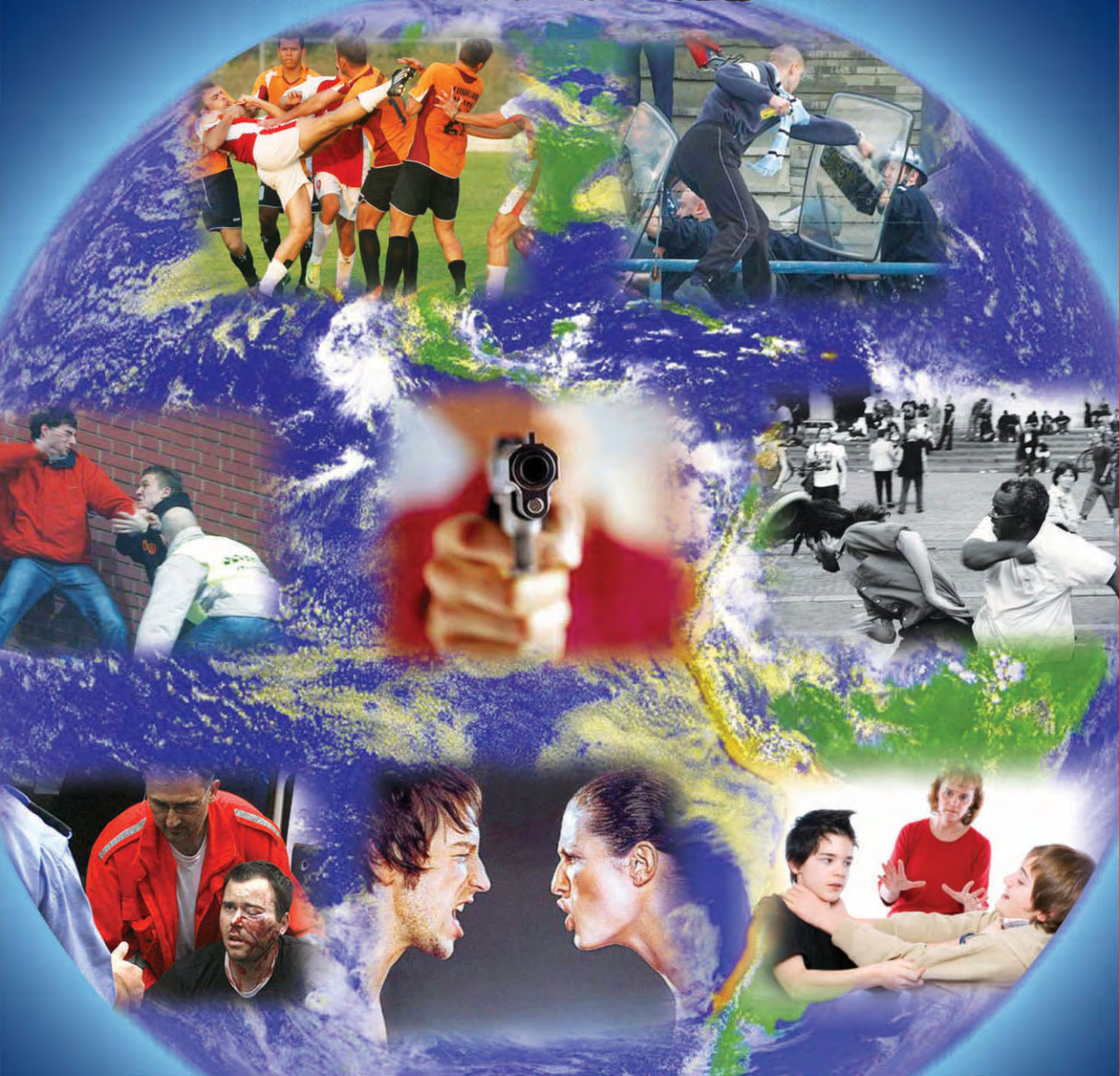

ГОВОР МРЖЊЕ

ДЕФЕНДОЛОГИЈА ЦЕНТАР ЗА БЕЗБЈЕДНОСНА,
СОЦИОЛОШКА И КРИМИНОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

**ДЕФЕНДОЛОГИЈА ЦЕНТАР ЗА БЕЗБЈЕДНОСНА,
СОЦИОЛОШКА И КРИМИНОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА**

ГОВОР МРЖЊЕ

- ЗБОРНИК РАДОВА -

БАЊА ЛУКА, 2010. ГОДИНЕ

Издавач

Дефендологија центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања

За издавача

проф. др Душко Вејновић

Главни и одговорни уредник

проф. др Душко Вејновић

Почасни одбор

проф. др Станко Станић, ректор Универзитета у Бањој Луци (предсједник), др Бакир Ајановић, министар науке и технологије, Предраг Лазаревић, професор, сенатор Републике Српске, мр Винко Богдан, помоћник министра науке и технологије, Академик Драгољуб Мирјанић, секретар Академије наука и умјетности Републике Српске, Академик Драго Бранковић, декан Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, Проф. др Ненад Кеџмановић, декан Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, доц. др Зоран Говедар, декан Шумарског факултета Универзитета у Бањој Луци, Петар Бокић, предсједник Одбора за безбједност Народне скупштине Републике Српске, Пантелија Ђургуз, предсједник Борачке организације Републике Српске.

Програмски и уређивачки одбор

проф. др Душко Вејновић, професор Универзитета у Бањој Луци, предсједник Дефендологија центра, Проф. др Симо Јокановић, проректор Универзитета у Бањој Луци, проф. др Ненад Сузић, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, проф. др Остоја Ђукић, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, проф. др Миле Дмичић, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, проф. др Невен Брандт, Експерт у Влади Републике Словеније, Љубљана, Проф. др Васо Бојанић, Пољопривредни факултет Универзитета у Бањој Луци, др Миле Шикман, Министарство унутрашњих послова Републике Српске - Управа за полицијско образовање, проф. др Брацо Ковачевић, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, Проф. др Лазо Ристић, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, доц. др Татјана Дуроњић, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, проф. др Драган Коковић, Филозофски факултет Нови Сад, мр Владимир Карајица, Агенција за државну управу Републике Српске, др Недељко Дебељак, Дефендологија центар, др Остоја Барашин, Дефендологија центар, проф. др Боро Трамошљанин, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, мр Горан Амиџић, Висока школа унутрашњих послова Бања Лука, мр Велибор Лалић, Дефендологија центар, доц. др Миодраг Ромић, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, проф. др Жарко Ристић, Београд, доц. др Љубинко Митровић, Висока школа унутрашњих послова Бања Лука, доц. др Милан Гужвица, Висока школа унутрашњих послова Бања Лука, проф. др Миле Ракић, Београд, др Драган Радишић, Оружане снаге БиХ, мр Предраг Обреновић, Дефендологија центар, др Марија Кнежевић, Ранко Прерадовић, књижевник.

Штампа

"АРТ ПРИНТ" Бања Лука

За штампарију

Милан Стијак

Уредништво и администрација

Српска улица 63, 78 000 Бања Лука, Република Српска - Босна и Херцеговина,

телефон/факс 051/306-914,

e-mail: www.defendologija.com

Жиро рачун: 562 099 0000236689

Технички уредник

Гојко Павловић

Лектор

Татјана Понорац, професор

Коректор

Ведран Чичић

Превод

Татјана Понорац, професор

Тираж

1.000 примјерака

ПРЕДГОВОР

Мржња - силан печат вјечне истине

Пред Вама, нама, је Зборник радова, са преко 50 радова, који је резултат излагања на међународном научном скупу „**Како превазићи говор мржње (национални, вјерски, расни, политички) и нетолеранцију у интересу што боље политичке кампање и демократских резултата на парламентарним изборима 2010. године у Републици Српској и БиХ**”, одржаном 23-24.04.2010. године у Бањој Луци, у организацији Дефендологија центра за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања и државног Универзитета у Бањој Луци, а уз подршку Министарства науке и технологије Владе Републике Српске. У Вашем, нашем Зборнику, аутори су на различите начине, мултидисциплинарним приступом, свестрано сагледали питања говора мржње, политичког насиља, парадигми различитости између насиља и толеранције, правно санкционисање говора мржње, пропагандне стереотипе мржње, међурелигијски дијалог, политичку (не)културу, мржњу као механизам социјалне контроле, говор мржње у медијима, националну и вјерску мржњу, босански говор мржње, мир и помирење са аспекта православља, политичке кампање и парламентарних избора у Републици Српској и Босни и Херцеговини који ће се одржати у октобру 2010. године и многа друга питања, теме и дилеме.

Зборник радова, овај и овакав, **силан је печат вјечне истине**. Он ради своје необичности захтијева специфичан прилаз и анализу. За ово (не)вријеме може се рећи да је одржан „историјски” научни скуп **који ће се сигурно устоличити у наше историјско памћење**, напосто зато што је на њему пуно речено, **а на јавним носиоцима политичких, локалних и државних функција је да пуно и више направе у општеном интересу**. Ваљда ће политика и њени носиоци из овога нешто препознати, научити и рећи **стоп у политици онима који иду, а не знају куда иду и куда воде, стоп да бољи не страдавају од горих, да род не страдава од изрода**. Вриједност казаног, изговореног на нашем и нашем научном скупу је таква да се мисао и израз издигла од личности и лебди над њима као орол. Резултат научног скупа подразумијева потребу **превазилажења говора мржње** свагдје, на сваком мјесту, па и у свим **политичким кампањама**, у свим **изборима**, као **колективна мисао народног става и начела**. Многе познате народне пословице и изреке су мисаона арматура радова у овом Зборнику. Али, уважени аутори су исковали многе реченице и изреке које су досегле, а понегдје и премашиле оне из народне ризнице. Ауторове научне мудрости помало улазе у народ, њихове кћери и синове, улазе у јавни живот, њихове поруке, мисли, често ће бити цитиране разним животним приликама... па чак и у контексту крупних питања из науке, филозофије, социологије... итд. Са јаком мисаоном свјежином вјерујемо да ће радови у

овом Зборнику и он као цјелина бити потезани и цитирани у разним ситуацијама као силан печат вјечне истине. **Благо ономе ко довијек живи, имао се рашта и родити!** Поједине мисли наших и ваших аутора, наших мудраца су снагом своје свевременске истине и универзалне филозофичности поступно напустиле главе својих казивача и преселиле се у подручје општенаучне, филозофске мудрости. Једна од таквих је чувена мисао Владике Данила:

Вук на овцу своје право има
Кâ тирјанин на слаба човјека;
ал' тирјанству стати ногом заврат,
довести га к познанију права,
то је људска дужност најсветија, (стр. 616-620).

Зборник је генератор акције и представник народне воље и свијести, дакле, **колективни дух и хтијење народа**. Тражи се идеја „искре слободе”. Овај Зборник је једна велика и разнородна **легура свих научних врста**, онако како су аутори познавали и доживљавали стварност - јуче, данас, сутра. Аутори **указују, осјећају и трпе страшни притисак реалне историје** и свјетског поретка свога доба и својим радовима траже одговоре како превазићи говор мржње куцајући на врата небеса. Одговор је да одговора на вјечно питање: **откуд толики неред у БиХ и зло у људима - нема**. Има само мноштво различитих одговора, почесто међусобно противрјечних. Нека се успостави културологија против конфликтологије, комуникологија против криминологије и толеранција против дискриминације. Политички говори код нас ослањају се на класичан модел са компонентама **атинске и римске** школе и то у три подврсте: **државничке, парламентарне и партијске**. Говор је поучан и дирљив. Моћ лежи у разуму, одважности и истини. Истини о онима који је даве на начин који је **невидљив за обичне људске очи**, истину о онима који идеолошким језиком крију стварни интерес. **Научна част и поштење** дају нам за право да **предлажемо** љубав умјесто мржње, породицу умјесто настраности, глас свјетла умјесто гласа таме, истину умјесто лажи, неутају пореза док сирочад гладује, језик и говор споразумијевања умјесто нетолеранције и мржње, лов, не додуше, за дивљи лов, већ за питом, притајен лов, **за лов на оне који сагињу душу, а уводе становништво у тзв. добровољно ропство, са слоганом „Хајде да заборавимо на сутра”**.

Главни и одговорни уредник

САДРЖАЈ

проф. др Душко Вејновић ГОВОР МРЖЊЕ, БАНАЛНОСТИ И ПРИЗЕМНОСТИ СУ ПРЕПЛАВИЛЕ ЈАВНУ СЦЕНУ У БиХ И ВОДЕ У ПОЛИТИЧКО НАСИЉЕ.....	9
мр Велибор Лалић ПАРАДИГМА РАЗЛИЧИТОСТИ МИ НАСПРАМ ОНИ ИЗМЕЂУ НАСИЉА И ТОЛЕРАНЦИЈЕ.....	22
предраг Лазаревић ДОК ПОСТОЈИ МРЖЊА ПОСТОЈАЋЕ И ГОВОР МРЖЊЕ	32
проф. др Драган Коковић Душан Ристић НАСИЉЕ И МРЖЊА КАО ОБРАСЦИ НОРМАЛИЗАЦИЈЕ ПАТОЛОШКОГ	36
др Бранко Мораит О ПОТРЕБИ ДЕФИНИСАЊА И МЈЕРИ САНКЦИОНИСАЊА ГОВОРА МРЖЊЕ У ИЗБОРНОМ ПРОЦЕСУ	44
проф. др Остоја Ђукић ТОЛЕРАНЦИЈА - У ПРОШЛОСТИ И НАШЕМ ВРЕМЕНУ	54
проф. др Ненад Сузић ИЗВРГНУЋЕ ДЕМОКРАТИЈЕ.....	64
проф. др Брацо Ковачевић ПРОПАГАНДНИ СТЕРЕОТИПИ МРЖЊЕ	74
проф. др Иван Шијаковић Немања Ђукић МРЖЊА КАО ИНСТРУМЕНТ СОЦИЈАЛНЕ КОНТРОЛЕ	84
проф. др Остоја Крстић МРЖЊА И НЕТРПЕЉИВОСТ У БЕЗБЈЕДНОСНО- ПОЛИЦИЈСКИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА.....	94
др Миле Шикман ЗЛОЧИНИ ИЗ МРЖЊЕ – КРИВИЧНО-ПРАВНИ ОСВРТ.....	104
др Миодраг Н. Симовић мр Марина М. Симовић-Нишевић ПРАВО НА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА И ПРАВО НА ПОШТОВАЊЕ ПРИВАТНОСТИ И ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА И УСТАВНОГ СУДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.....	119
доц. др Љубинко Митровић МРЖЊА У НОВОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ БиХ И РС.....	134

проф. др Жарко Ристић МЕНАџМЕНТ ЗНАЊА НА ПРИНЦИПУ ТОЛЕРАНЦИЈЕ И НЕДИСКРИМИНАТОРСКИ ОДРЖИВОГ ХУМАНОГ РАЗВОЈА ГЛОБАЛНОГ ДРУШТВА.....	141
мр Драган Грујић МИР И ПОМИРЕЊЕ СА АСПЕКТА ПРАВОСЛАВЉА.....	148
мр Вахдет А. Алемић МЕЂУРЕЛИГИЈСКИ ДИЈАЛОГ - ВЈЕРА МЈЕРА ЈЕДИНСТВА.....	154
Пантелија Ђургуз УЗРОЦИ И НАЧИНИ ПРЕВАЗИЛАЖЕЊА ГОВОРА МРЖЊЕ У БиХ....	164
проф. др Боро Трамошљанин РАЗЛОЗИ НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ И НЕМОГУЋНОСТИ ДИЈАЛОГА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ЊИХОВО ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ.....	170
др Слађана Јовановић ма Николина Грбић-Павловић МЕЂУНАРО-ДНОПРАВНИ АСПЕКТИ ГОВОРА МРЖЊЕ	179
др сци. Остоја Барашин НАЦИОНАЛНА И ВЈЕРСКА МРЖЊА - ГЕНЕРАТОР НЕСТАБИЛНОСТИ У БиХ.....	193
доц. др Миодраг Ромић МЕДИЈСКО ГЕНЕРИСАЊЕ ГОВОРА МРЖЊЕ	205
доц. др Татјана Дуровић СПИН ДОКТОРИ И ПОЛИТИЧКА КУЛТУРА КОМУНИЦИРАЊА У МЕДИЈИМА	210
др сци Милован Милутиновић УТИЦАЈ ЈЕЗИКА МРЖЊЕ У МЕДИЈИМА НА ЈАВНОСТ.....	220
др Драган Радишић КОНТИНУИТЕТ ГОВОРА МРЖЊЕ ОД ГРАЂАНСКОГ РАТА НА ПРОСТОРУ БиХ (1992-1995) ДО ДАНАС У СВЈЕТЛУ ПРЕДСТОЈЕЋИХ ИЗБОРА	234
доц. др Урош Пена мр Горан Амићић Александар Сладојевић ГОВОР МРЖЊЕ – ОПАСНОСТ ПО БЕЗБЈЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.....	241
др Миле Ракић ПОЛИТИЧКА ЕЛИТА И (НЕ)НАСИЉЕ	249

проф. др Жарко Ристић проф. др Душко Вејновић ФИСКАЛНА РЕТОРИКА НАСПРАМ ЈАВНО БЕСЕДНИШТВО НА ПРИНЦИПУ ТОЛЕРАНЦИЈЕ И ХУМАНО ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ДЕМОКРАТСКОГ ДРУШТВА.....	260
доц. др Грандић Александар ПРЕВЛАДАВАЊЕ ГОВОРА МРЖЊЕ У ПРИПОВЕТКАМА ГРИГОРИЈА БОЖОВИЋА СА ПРОСТОРА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ	267
мр Биљана Милошевић ГОВОР МРЖЊЕ У ШТАМПЕНИМ МЕДИЈИМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.....	284
мр Зоран Пејичић, дипл.политколог ГОВОР МРЖЊЕ У МЕДИЈИМА ИЗМЕЂУ ПРЕПОРУКА ЕУ И „БАЛКАНСКЕ КРЧМЕ”	289
проф. др Драган Јовашевић доц. др Љубинко Митровић ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДА ИЗМЕЂУ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА И ПОЛИТИКЕ.....	301
др Марија Кнежевић МОБИЊГ КАО ОБЛИК ДРУШТВЕНЕ НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ	321
доц. др Милан Гужвица КАРАТЕ СПОРТОМ ПРОТИВ НЕТРПЕЉИВОСТИ И НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ.....	332
мр Мирослав Миљуш ГОВОР МРЖЊЕ И НАСИЉЕ У СПОРТУ.....	345
мр Мирко Туфегџија ГОВОР МРЖЊЕ И НАСИЉЕ НА СПОРТСКИМ ДОГАЂАЈИМА.....	354
др Недељко Дебељак ДИСКРИМИНАЦИЈА И ГОВОР МРЖЊЕ - ИНСТРУМЕНТ КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА ИЗБЈЕГЛИЦА И РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА	358
мр Предраг Обреновић ЦИВИЛНО ДРУШТВО И ПОЛИТИЧКА КУЛТУРА КАО АЛТЕРНАТИВА ГОВОРУ МРЖЊЕ У РС-БИХ.....	366
мр Берислав Благојевић КУЛТУРНО-ГЕОГРАФСКИ АСПЕКТ ИСТРАЖИВАЊА ГОВОРА МРЖЊЕ НА ЈАВНИМ ПОВРШИНАМА.....	377
мр Дијана Граховац НАЦИОНАЛНА И ВЈЕРСКА МРЖЊА – ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКУ СИТУАЦИЈУ У БиХ.....	388

Ирина Ковачевић БОСАНСКИ ГОВОР МРЖЊЕ	400
Виолета Ромић ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ И ГОВОР МРЖЊЕ	406
Мира Макивић ЗНАЧАЈ ПОСМАТРАЊА ИЗБОРА У СВЈЕТЛУ ОДГОВОРНЕ ЈАВНЕ РИЈЕЧИ.....	412
ма Гојко Павловић УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ ДРЖАВЕ ГОВОРМ МРЖЊЕ	416
Милић Славко ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ГОВОРА МРЖЊЕ КРОЗ ПРАВИЛА ГОВОРНИШТВА И РЕТОРИКЕ	430
Драгана Милијевић Свјетлана Драговић „ПРЕВЕНЦИЈА КРОЗ РЕПРЕСИЈУ” – УЛОГА КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА У СПРЕЧАВАЊУ ГОВОРА МРЖЊЕ И НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ И БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.....	442
спец. Гојко Шетка спец. Драгана Вујић ГОВОР МРЖЊЕ И МЕДИЈИ	453
Љиљана Комленовић ПИСАЊЕ ГРАФИТА МРЖЊЕ КАО ОБЛИК ДЕЛИНКВЕНТНОГ ПОНАШАЊА МЛАДИХ.....	466
Анита Кунић СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА НА ГРАНИЦИ ИЗМЕЂУ ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ ЗА ЈАВНО ИСКАЗАНУ РИЈЕЧ.....	473
мр Невенко Врањеш НЕКИ ПРАВНИ АСПЕКТИ ГОВОРА МРЖЊЕ	483
мр Сандра Сантрач КАКО ПРЕВАЗИЋИ ГОВОР МРЖЊЕ У МЕДИЈИМА	491
Татјана Понорац ЈЕЗИК КАО МЕДИЈ ГОВОРА МРЖЊЕ.....	501
Нада Пејновић ПРОБЛЕМИ ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА И ИЗВОРИ НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ И НЕТРПЕЉИВОСТИ.....	505

МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ ГОВОРА МРЖЊЕ

Прегледни научни чланак

УДК 316.647:341.1/.8

др Слађана Јовановић
Правни факултет Универзитета Унион
Београд

ма Николина Грбић-Павловић
Висока школа унутрашњих послова
Бања Лука

Апстракт: *Говор мржње тек посљедњих година изазива извјесно интересовање наше стручне јавности. Дефинисати говор мржње као појам још увијек представља тешкоћу за многе правнике. Уобичајено је да писци закона и они који закон примјењују имају недоумице како да дефинишу говор мржње, како да одреде санкције, те како да га у датом случају препознају и адекватно санкционишу. У свим међународним документима који говоре о људским правима и слободама, а самим тим и о потреби борбе против расизма и расне дискриминације, такође се говори и о потреби спречавања говора мржње. У овом раду ауторке ће настојати да представе најважније међународне документе Уједињених нација и Савјета Европе који говоре, између осталог, и о потреби спречавања говора мржње.*

Кључне ријечи: *говор мржње, међународни документи, Уједињене нације, Савјет Европе, међународни судови.*

1. Увод

Још је индијски филозоф *Сидарта Гаутама* истраживао поријекло мржње, закључујући: „Мржња се никад не смирује мржњом, већ једино њеним одсус-

твом. Она је вјечни закон”¹. Рене Декарт је дефинисао мржњу као свјесност да је неко или нешто лоше, у комбинацији са јаком потребом да се од тога удаљи. Барух Спиноза је дефинисао мржњу као тип бола чији узрок лежи у спољашњим изворима. Аристотел је посматрао мржњу као жељу за уништењем нечега што је неизљечиво временом. Дејвид Хјум је мржњу сматрао осјећањем које се не може умањити и које се уопште не може дефинисати.²

Мржња је по дефиницији извјесно осјећање одбојности, нетрпељивости, разних видова испољавања агресивности према другој особи. Поједностављено мржња се налази на супротној страни од осјећања љубави. Мржња се дефинише и поларизацијом скале у дијапазону љубав – мржња. На тај начин, то је иста димензија гдје се у средини дијапазона налазе неутралне интерперсоналне релације. Психолошка везаност за друге је доминатна, али су манифестација на супротним половима са постојањем могућности преласка из једне фазе осјећања у другу.³ Говор мржње код прималаца поруке изазива страх, али често и презир, мржњу и бијес према пошиљаоцима порука и зато је говор мржње често рецепт за друштвени сукоб, било симболички или физички. У том смислу, говор мржње се посматра и као средство за подстицање или изазивање друштвених сукоба.⁴

Говор мржње није ствар појединачне и приватне, већ опште и јавне моралности. Да би о њој уопште могли да говоримо, испољена мржња и нетолеранција морају бити релативно опште и друштвено релевантне појаве. То значи да се, прије свега, морају ослањати на систем преовлађујућих вриједности и моралних норми које прописују и уређују односе припадника једне према припадницима других група, а не на лични морал и личне односе. Такође, да се испољавају према појединцима диференцираним према друштвено смисленим критеријумима (као што су националност, религија, социјални статус или политичка припадност), а не личним особинама. Најзад, оне морају, стварно или потенцијално, да имају одређених посљедица по све (а не само по неке) појединце и то као чланове омражених група. Тек када се појединцима, као припадницима друге и другачије групе, недискриминативно приписују негативне карактеристике, када се у односу на њих заговарају поступци дискриминације, па још када се то оправдава одређеном идеологијом која је заједничка већем броју људи и раширена у друштву, можемо са сигурношћу рећи да се налазимо у предворју друштвено релевантне, а то значи и друштвено опасне мржње.⁵

1 www.sr.wikipedia.org

2 *Ibidem*.

3 Милан Новаковић, Миломир Ђерић, Мирјана, Ђерић: *Искони мржње*, Енграми, 25 (2003) 1–2.

4 Александар Богданић: *Говор мржње*, Бука, 11.01.2010, интервју са Инес Шкречић. Преузето 30. 04. 2010. године у 14. 15 часова са: <http://www.byka.com/govor-mrznje>.

5 У првом случају ријеч је о ширењу негативних социјалних стереотипа и предрасуда, а у другом о социјалној дискриминацији. Неоправдана замјена теза, тј. извођење закључака о постојању друштвене патологије какву чини етничка, расна или било која друга врста мржње и нетолеранције на основу инцидента који се догађају у ограниченом контексту личних ставова и међуличних односа (па била то и препуцавања политичких конкурената у борби за власт) не представља ништа друго до интелектуално непоштење или грубу политичку злоупотребу. Мирјана Васовић: *Говор мржње*, Призма центар за либерално-демократске студије, Гораграф, Београд, октобар 2002. године, стр. 15–23.

2. Говор мржње

Појам говор мржње је тешко ближе одредити и заокружити.⁶ Говор мржње је уистину неприхватљив, јер шири и емитује негативну енергију и може подстицати на расно-националне сукобе, те завређује моралну и политичку осуду.⁷

О говору мржње данас се говори, прије свега у европским размјерама, у оквиру Савјета Европе, а говори се и у САД где је појам и настао, упркос томе што се тамо инсистира на слободи говора, тј. првом амандману, за који се сматра да представља једну од темељних гаранција слободе уопште и читавог правног система САД. Прича о говору мржње надовезује се на причу о политичкој коректности, који се у западном свету, у САД, налази у широј употреби, од средине 80-тих.⁸ Политичка коректност која представља говор без мржње, инаугурише неку врсту норвеловског новоговора са свим негативностима, које се саме по себи подразумејувају, а прије свега у смислу комичног ружења говора и ограничавања слободе говора.⁹

Под појмом говор мржње, у његовом изворном, англосанксонском смислу, треба разумјети оне облике језичког изражавања који према овим актима нису дозвољени.¹⁰ Сама идеја о устоличавању једног кривичног дјела које би се звало говор мржње везује се за САД, за средину 80тих, за проблеме у вези са расним сукобима и проблемима који су се догађали на америчким универзитетским кампусима. Многи универзитети су тада из разлога социјалне цјелисходности и сигурности, ради спречавања потенцијалних социјалних немира, а под притиском оних који су били најчешће жртве говора мржње, усвојили правилнике¹¹ или праксу која забрањује говор који повријеђује било коју групу, по основу пола, расе, етничитета, религије или

6 Појам је тешко одредити преваходно због тога што су акти у којима се налазе ограничења слободе говора, тзв. „*speech code*“ разноврсни по садржају. Говор мржње, у земљи свог поријекла, нема опште прихваћену одредбу. S. Walker, *Hate speech: The history of an American controversy*, Lincoln: University of Nebraska 1994, наведено према Clay Calvert, *Hate speech and its harms: a communication theory perspective*, *The Journal of Communication*, Vol. 47, No.1, 1997, p. 4.

7 Јован Ђирић, „Слобода говора и говор мржње – кривичноправна регулатива“, у: Лазин, Б. (ур) *Усаглашавање кривичног законодавства са Уставом Србије*, Удружење за кривично право Србије, 2008., стр. 145-167, стр. 148.

8 *Ibidem*, стр. 146.

9 *Ibidem*, стр. 146 и 147.

10 Vicente M. Lechuga, Book review: John B. Gould, *Speak No Evil: The Triumph of Hate Speech Regulation*, *Review of Higher Education*, Vol. 30, No 1, 2006, p. 79.

11 Општи назив за ове акте је био *Speech Codes*. У овим актима су се, поред осталог, налазиле забране говора који би се садржао у расистичким увредама, епитетима или, чак предрасуда о половима, сексуалном опредељењу или етничким заједницама. У својој суштини ови акти уређују норме о облицима језичког изражавања који се употребљавају у јавном говору. Наведено према Dennis Chong: *Free Speech and Multiculturalism In and Out of the Academy*, *Political Psychology* Vol. 27, No. 1, 2006, p. 29-30.

сексуалне оријентације.¹² Међутим, у европским оквирима, у оквиру кривичног права, постоји другачија ситуација у вези са говором мржње. Разлози за увођење инкриминације су политичке природе, а прије свега се ради о жељи да се предупреду расни немири које би слободан, ничим ограничен, говор (мржње) могао изазвати.¹³ Такав различит приступ између Европе и САД отвара проблеме када се ради о Интернету и комуникацији на релацији Европа-САД. У том смислу Савјет Европе је нашао да је између 2500 и 4000 расистичких интернет сајтова креирано у САД.¹⁴

У САД се забране говора мржње тешко могу наћи у савезном, државном или чак локалном праву. Оне се углавном налазе у различитим врстама правилника о понашању на америчким универзитетима.¹⁵ Ови правилници су, на Врховном суду САД, скоро без изузетка проглашавани неуставним. Основни разлог је заштита слободе говора.¹⁶ Други разлог је чињеница да забране говора мржње јесу сувише широко постављене и уносе знатну мјеру неодређености у право. С друге стране само осам савезних држава у САД немају законе који забрањују кривична дјела мржње. То јасно говори да се у САД прави оштра разлика између говора мржње и кривичних дјела мржње¹⁷.

12 Амерички активисти за људска права у том контексту помињу случај *Torminiello v. Chicago* из 1949., који је постао основа за одбрану права на слободу говора. Радило се о католичком свештенику који се обраћао вјерницима проповиједима у којима је било много расне мржње, ксенофобије и антисемитизма. Ствар је доспјела до суда али дотични није осуђен.

13 Овдје треба поменути и професора психологије *Gordona Allporta* који је написао дјело „Природа предрасуда“. Многи се у радовима о говору мржње позивају на његову скалу дискриминације. Први степен је исмијавање, шале и вицеви на рачун мањинских група на основу стереотипа. Други степен је избјегавање контакта и комуницирања, а трећи дискриминација, ускраћивања права припадника мањинских група, чиме се предрасуде стављају у акцију. Четврти су физички напади на имовину, а пето на саме припаднике групе, ради њиховог истребљења. У Резолуцији број 1510 (2006) Слобода изражавања и поштовања религиозних увјерења се говори о чувеном данском цртаном филму о пророку Мухамеду, па се у вези са тим позивају законодавци да казне извргавање поруци религиозних увјерења. У истом тону је и *Препорука 1805(2007) - Бласфемија, религиозне увреде и говор мржње против особа на основу њихове религије*. Наведено у: Јован Ђирић, *op.cit.*, стр. 149-150.

14 *Ibidem*, стр. 151.

15 Eric Heinze: *Viewpoint Absolutism and Hate Speech*, *Modern Law Review*, Vol. 69, 2006, p. 555. На различитим универзитетима ови акти се различито и називају. На универзитетима Пенсилванија и Мичиген зову се „*Racial and Ethnic Harassment Code*“, на Колумбијском универзитету зове се „*Sexual Misconduct Policy*“, итд.

16 Слобода говора је једна од највећих вриједности друштва, а границе те слободе у највећој мјери зависе од специфичних околности у појединачном случају. Како је то више пута нагласио Европски суд за људска права, слобода изражавања не подразумејива само „информације“ или „идеје“ које су општеприхваћене и које се сматрају безопасним или безначајним, већ и на оне које вријеђају, шокирају или узнемиравају људе, јер су то захтјеви плурализма, толеранције и широкогрудности, без којих нема „демократског друштва“. Наведено према Ружић, Невена: *Медији и говор мржње: међународни правни оквир*, Медиа-центар онлајн, 18/03/2010. Преузето 30.04.2010. године, у 13.25 часова са <http://www.media.ba/mcsonline>.

17 Види шире о злочинима мржње у: Ковачевић, Милица: *Злочини мржње*, часопис Темида, децембар 2009. године, стр. 93-103. У наведеном чланку су изложене поједине дефиниције злочина мржње, прије свега, према англосаксонској литератури, која се понајвише бави овом проблематиком.

За разлику од САД, европски поредак вриједности полази од претпоставке да је неки говор, сам по себи, због погледа који се њиме износе, довољно опасан, иако из њега не слиједи ни најмања назнака неког противправног дјеловања.¹⁸ Као исход овог стања забране говора мржње у Европи, у доброј мјери, дугују своје поријекло забранама порицања холокауста.¹⁹

Говор мржње се може најопштије дефинисати као изражавање које садржи поруке мржње и нетрпељивости према некој националној, етничкој, вјерској групи или њеним припадницима. Такав начин изражавања не обухвата само отворено изражавање мржње, позивање на насиље или дискриминацију према другим групама²⁰, него се огледа и у читавој интонацији говора, која се између осталог, састоји из лажи, националних стереотипа и онечовјечавања припадника других група, који се без обзира на индивидуалне разлике, представљају као бића која нису људи или као људи ниже врсте. Тако се код припадника сопствене групе смањује отпор према њиховом злостављању, па чак и уништавању, јер наводно није ријеч о припадницима људског рода.²¹ У посљедње вријеме, говор мржње обухвата и говор који је усмјерен у циљу произвођења мржње и нетрпељивости према полу и сексуалној одређености, а све чешће овај појам обухвата и нетрпељивост према различитом политичком и другом мишљењу као и националном и друштвеном поријеклу.²²

Суштинска пријетња у изражавању мишљења са елементима говора мржње је у томе што порука, која се оваквим изражавањем шаље грађанима, има за циљ да изазове одређене негативне посљедице за одређено лице, односно групу лица у зависности од његовог/њиховог личног својства или припадности одређеној групи. Ово се може манифестовати кроз: стварање презира према одређеном лицу или групи, стварање негативног стереотипа према одређеном лицу односно групи, подстицање дискриминације и непријатељства, осуду околине према одређеном лицу или групи, изазивање осјећања несигурности и страха код одређеног лица/или припадника одређене групе, доношење физичких и психичких болова одређеном лицу односно припаднику одређене групе, упућивање пријетњи одређеном лицу односно групи, подстицање и изазивање насиља према одређеном лицу или групи, стварање осјећаја код великог броја грађана да је такво понашање према одређеном лицу/групи друштвено пожељно и оправдано, те

18 Бранислав Ристивојевић: *Граница између слободе говора и достојанства друштвених скупова у одабраним Европским кривичним правима: Говор мржње*, Зборник радова, Правни факултет у Новом Саду, број 3, 2008. година, стр. 215.

19 *Europe: Free speech under threat; Charlemagne*, *The Economist*, Vol. 381, Iss. 8500, 21.10.2006, p. 56

20 Владимир Ђерић: *Забрана говора мржње у Владимир Водинелић и др. Право медија*, Београдски центар за људска права, Београд, 1998.

21 Наведено по: В. Димитријевић, М. Пауновић, В. Ђерић, *Људска права*, Београд, 1997, стр. 333.

22 *Говор мржње и злочин мржње као институти међународног и домаћег права*, Национална коалиција за толеранцију против злочина мржње, Комитет правника за људска права YUCOM, Београд, август 2007. године, стр. 2.

изазивање осјећаја код широког круга грађана да ће такво понашање бити толерисано и да неће бити предмет одговорности.²³

Говор мржње јесте битан комуникацијски феномен, али с друге стране, он интенционално уништава сваку комуникацију, свдећи објекте говора на објекте политичких и других обрачуна. Истовремено, говор мржње првенствено се ослања на мобилисање масовних емоција, те је тако подобан за рационалну анализу, али не и за рационално оповргавање. У смислу политичке теорије емоционализација јавне сфере значи да не постоји могућност за потпуно рационалну расправу, што је предуслов за процес доношења одлука (индивидуалних, групних или друштвених).²⁴

Говор мржње карактеришу особине као што су: употреба негативних вриједносних квалификација, укључујући увредљиве, клеветничке ријечи и формулације, за особе, појаве, а посебно групе с намјерним избјегавањем аргументације за овакве оцјене; употреба емоционално оптерећених термина, нарочито оних везаних за националистичку традицију предрасуда наспрам етничких или других група; изражавање посве негативних жеља, нада или позитивно вриједнованих очекивања која се односе на сам опстанак етничких или других колектива;²⁵ употреба теорије завјере с намјером да се надомјести свака интерпретација збивања о којима је ријеч, створи привид важности нације, државе, владајуће странке итд. као феномена који се мора борити против зависти и саботирања практично читавог свијета; намјера мобилисања јавности против непријатеља и издајца заједнице, темељен на апстрактном поимању заједнице и њених интереса, али с друге стране, на конкретном именовану „издајца” или „непријатеља”; стварање јавне нетрпељивости наспрам чак и рудиментарних покушаја (или чак планова) за могућу либерализацију друштва, која се темељи на вјеровању да су „наше” националне вриједности супериорне на међународној сцени; демагогијска интерпретација положаја специфичних жртвованих група унутар једног друштва (инвалиди, прогнани, избјеглице, породице жртава рата) или државе у цјелини схваћене као главне жртве, како би се „аргументовало” против „издајца” и „непријатеља”.²⁶

3. Међународни стандарди и говор мржње

У међународно-правном промету нема прецизне и општеприхваћене међународне дефиниције говора мржње. Комитет министара Савјета Европе се, у Препоруци бр. 20 о говору мржње из 1997. године, усагласио да се

²³ *Ibidem*.

²⁴ Жарко Пуховски: *Повијесно-теоријски и политички контекст за интерпретацију говора мржње у Хрватској*, у: М. Бањеглав (ур.) *Толеранцијом против мржње*, Хрватски хелсиншки одбор за људска права, Загреб, 1997. година, стр. 155.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, стр. 156.

под термином „говор мржње” подразумијевају сви облици изражавања који шире, подстичу, промовишу или оправдавају мржњу међу расама, ксенофобију, антисемитизам или друге облике мржње засноване на нетолеранцији укључујући: нетолеранцију изражену кроз агресивни национализам, етноцентричност, дискриминацију или непријатељство према мањинама, имигрантима и људима имигрантског порекла.²⁷

Последњих година законодавно дјеловање у Европи показује пораст активности за забрану слободе говора које се односе на поједине друштвене групе. Иако забране слободе говора у погледу достојанства група као што су нација, раса, вјера или етноси у Европи постоје одавно, појам говора мржње је одскоро почео да се користи за означавање искључиво ових забрана слободе говора.

Тако њемачки кривични закон садржи веома прецизне одредбе против говора мржње. У наведеном Закону говор мржње и забрана порицања холокауста се налазе у 7. глави која носи назив „Кривична дјела против јавног реда” у члану 130. који носи назив „Агитација против народа”.²⁸ Кажњива је свака дистрибуција пропагандног материјала «неуставних» организација као што су неонацистичке странке, употреба симбола таквих организација, позивање на мржњу и насиље против одређених група, те одобравање, негирање или умањивање геноцида, скрнављење успомена на мртве. У Њемачкој постоји и стална телефонска линија на коју грађани могу пријавити нападе неонацистичких група, те стални надзор над Интернет страницама са расистичким садржајем.²⁹

У Великој Британији постоји низ закона којима се регулише и говор мржње и расизам. Закон о јавном реду (*Public Order Act 1986*) забрањује вербално и свако друго насиље, штампање и дистрибуцију материјала које подстиче на расну мржњу. Ово се односи и на музику и на филм. Овај Закон је 2006. године допуњен законом који носи назив „Закон о расној и вјерској мржњи” којим је извршено просто допуњавање закона из 1986. године појмом вјерске мржње и новим кривичним дјелима вјерске мржње, односно додат је нови објекат мржње, па поред расе то сада може бити и вјера.³⁰ *Football Offences Act* (Закон о ногометним прекршајима) забрањује расистичко навијање.³¹

У Италији је Уставом забрањена фашистичка странка, а у неколико закона који се односе на ову област забрањено је ширење идеја које се заснивају на расној мржњи и супериорности, и позивању на расну припадност, затим

27 Препорука Комитета министара државама чланицама о „говору мржње” Р(97)20, 30.10.1997. године.

28 Бранислав Ристивојевић, *op.cit.*, стр. 221.

29 *European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Germany, Strasbourg, 3 July 2001.*

30 Нарочито је занимљиво да закон носи потпуно нови назив и то „Закон о расној и вјерској мржњи”, иако он уопште није нов већ само допуна старог закона из 1986. године.

31 *European Commission against Racism and Intolerance: Legal Measures to Combat Racism and Intolerance in the Member States of the Council of Europe, Strasbourg, 2002.*

етничко и друго насиље или провокацију, групе или организације са таквим циљевима, употреба њихових симбола на спортским манифестацијама, као и оправдавање фашизма и геноцида.³²

У Француској су кажњиви дискриминација, мржња и насиље на основу поријекла, правдање злочина против човјечности извршених у Другом свјетском рату, ношење униформи и амблема који подсећају на личности одговорне за злочине против човјечности. Француска која прописује најстрожије мјере против говора мржње предвиђа чак и забрану нејавних подстицања на дискриминацију, мржњу или расно насиље.³³

У Србији постоје различити правни акти којима се прописује забрана говора мржње као што су: Устав Републике Србије, Закон о радиодифузији, Закон о оглашавању, Закон о јавном информисању и др. Оно што је интересантно је да су Кривичним законом Републике Србије прописана различита кривична дјела која садрже у себи елементе дискриминације, нетолеранције, подстрекивања на насиље, говор мржње и злочин из мржње, с тим што ниједно од наведених дјела не представља кривично дјело злочин из мржње и говор мржње, те самим тим, а с обзиром на то да се ради о кривичном праву не постоји могућност да се тумачењем појединих одредби појединих кривичних дјела неко осуди за злочин из мржње или говор мржње.

У Хрватској је најзначајнији помак у вези са забраном дискриминације учињен 2006. године, када је измјенама хрватског Кривичног закона уведен злочин из мржње као кривично дјело. Злочин мржње је квалификовани облик кривичног дјела почињено из мржње због припадности одређеној раси, због боје коже, пола, сексуалне оријентације, језика, вјере, политичког или другог увјерења, националног или социјалног поријекла, имовинског статуса, рођења, образовања, друштвеног положаја, животог доба, здравственог статуса или других особина.

У Босни и Херцеговини је, у фебруару 2010. године, донесен и објављен „Закон о измјенама и допунама Кривичног закона Босне и Херцеговине“³⁴, који чланом III. прописује да надлежни органи Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине морају ускладити своје кривичне законе са Кривичним законом Босне и Херцеговине у року од 90 дана од дана његовог ступања на снагу. Тренутно је приједлог Закона о измјенама и допунама Кривичног закона Републике Српске, у процедури усвајања. Код ових измјена важним свакако треба истаћи обимније измјене и допуне унесене код појединих кривичних дјела, а посебно оних кривичних дјела почињених из мржње. Увођењем нових одредби у кривично законодавство Републике Српске о злочину из мржње, односно о мржњи, ствара се битна претпоставка коју ће полицијски и правосудни органи користити у циљу ефикаснијег сузбијања мржње и нетолеранције.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Кривични закон Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине”, број 3/2003; 32/2003; 37/2003; 54/2004; 61/2004; 30/2005; 53/2006; 55/2006 и 32/200 и 8/2010).

4. Међународни документи којима се регулише говор мржње

На међународној равни се већ након Другог свјетског рата почело са увођењем одређених забрана слободе говора у циљу оснаживања права на једнакост.³⁵ У свим међународним документима који говоре о људским правима и слободама, а самим тим и о потреби борбе против расизма и расне дискриминације говори се и о потреби спречавања „говора мржње”. Говор мржње **подстиче, оправдава или велича дискриминацију на основу расне, етничке, полне, верске, језичке или неке друге разлике**. Најпознатији међународни документи којима се регулише говор мржње јесу документи Уједињених нација и Савјета Европе.

4.1. Уједињене нације

Најзначајни документ Уједињених нација јесте *Повеља Уједињених нација* (1945), која у тачки (ц) члана 55. обавезује све чланице на «поштовање људских права и основних слобода за све, без разликовања расе, пола, језика или вјере».

Надаље, *Универзална декларација о људским правима УН* у члановима 1. и 2. свим људима јамчи слободу и једнакост у достојанству и правима, без обзира на било какву разлику као што је раса, боја коже, пол, језик, вјера, политичко или неко друго одређење, национално или друштвено поријекло, власништво, рођење или неки други статус.

Такође један од важнијих докумената је *Пакт о грађанским и политичким правима* (1966) према којем државе данас имају и законску обавезу да санкционишу говор мржње. Ова обавеза произилази из члана 20. став 2 у којем се наводи да ће се законом забранити свако заговарање националне, расне или вјерске мржње које представља подстицање на дискриминацију, непријатељство или насиље. У Општем коментару бр. 11. који се односи на члан 20. Пакта додатно се појашњава да овај члан може потпуно ступити на снагу само ако постоји национални закон из којег је очито да су описана пропаганда и заговарање у супротности са јавном политиком, и ако постоје прикладне мјере санкционисања у случају кршења тог закона.³⁶

Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације (1969) предствала врхунац напора Уједињених нација на пољу изједначавања људи различите расне и друге припадности. Ова Конвенција представља темељни документ за борбу против расизма и нетолеранције. Конвенција предлаже различите конкретне мјере борбе против расне дискриминације и ”говора мржње”. Потписивањем овог документа државе чланице осуђују сваку пропаганду и све организације које се руководе идејама или теоријама заснованим на супериорности неке расе или групе лице извјесне

³⁵ Ристивојевић, Бранислав, *op.cit.*, стр. 218.

³⁶ (CCPR General comment 11. 29/07/83.).

боје или извјесног етничког поријекла или које желе да оправдају или подрже сваки облик расне мржње и дискриминације. Оне се обавезују да без одлагања усвоје позитивне мјере које имају за циљ да укину свако подстицање на такву дискриминацију, или на свако дјело дискриминације.

Државе се посебно обавезују: а) да утврде као кривично дјело свако ширење идеја заснованих на супериорности или расној мржњи, свако подстицање на расну дискриминацију, као и сва дјела насиља, или изазивања на таква насиља, уперена против свих раса или помоћи расистичким активностима, подразумијевајући ту и њихово финансирање; б) да изјаве да су незаконите и да забране организације и активности организоване пропаганде и сваку другу врсту пропагандних активности које подстичу на расну дискриминацију, као и да изјаве да је учешће у овим организацијама или у њиховим активностима кажњиво дјело; в) да не дозволе јавним властима нити јавним националним или локалним установама да подстичу на расну дискриминацију или да је помажу.³⁷

У склопу позитивних антидискриминацијских мјера, државе чланице морају путем судова и других државних институција осигурати одштету особама које су оштећене расном дискриминацијом (члан 6), док образовне, информативне и културне институције требају предузети мјере за борбу против предрасуда и промовисати разумијевање, толеранцију и пријатељство међу народима и расним и етничким групама (члан 7). Ове су мјере детаљно разрађене у *UNESCO Декларацији о раси и расним предрасудама* (1978).³⁸

Осим овим документима, права, а самим тим и заштита од свих облика дискриминације жена, националних или етничких, вјерских, те језичких мањина, старијих особа, ментално заосталих особа, инвалида, избјеглица, миграната и азиланата заштићена су посебним додатним документима и то: Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена, Декларација о правима особа које припадају националним или етничким, вјерским и језичним мањинама, Декларација о укидању свим облика нетолеранције и дискриминације на темељу религије или вјере, Принципи Уједињених народа о старијим особама, Декларација о правима ментално заосталих особа, Декларација о правима инвалида, Конвенција о статусу избјеглица, Међународна конвенција о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица, те Декларација о људским правима особа које нису држављани земље у којој живе.³⁹

³⁷ www.ohchr.org

³⁸ Тена Ерцег: *Расна нетрпељивост и «говор мржње» - међународни и хрватски стандарди и пракса*, Центар за људска права, Загреб, 2004. Извјештај је припремљен за потребе стручног округлог стола: „Како се борити против говора мржње и расно мотивираног насиља“, Центар за људска права, Загреб, 2004.

³⁹ *Ibidem*.

4.2. Савјет Европе

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1950) представља основни документ Савјета Европе којим се забрањује дискриминација. У члану 10, који носи назив „Слобода изражавања”, у ставу 1, прво се уређује слобода изражавања, да би се потом у ставу 2, одредиле одређене забране ове слободе. Надаље, у члану 14. Европске конвенције дефинише се: „...Уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбјеђује се без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вјероисповијест, политичко и друго мишљење, национално или социјално порјекло, веза с неком националном мањином, имовно стање или други статус”.⁴⁰ Концепт једнакости и забране дискриминације која произилази из овог члана једно је од најсложенијих правних начела.⁴¹ Протоколом 12 Европске конвенције усвојеним 2000. године, чланице су додатно потврдиле потребу ”свеопште забране дискриминације”, а нарочито од стране органа јавних власти.

На самиту шефова држава и влада држава чланица Савјета Европе, који је одржан у Бечу октобра 1993. године, изражена је забринутост због поновног оживљавања расизма, ксенофобије и антисемитизма, развоја климе нетолеранције, пораста насиља, нарочито против миграната и особа имиграционог порјекла, као и развоја нових видова ксенофобије у облику агресивног национализма и етноцентризма. С обзиром на то, на Бечком самиту је усвојен и *План акције за борбу против расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције*. Један од сектора на који се овај План односио је и сектор медија. У члану 5. Плана, од медија се захтијева да вјерно и одговорно извјештавају и коментришу о актима расизма и нетолеранције, као и да наставе да развијају професионалне и етичке кодексе које одражавају ове захтјеве.

Препорука Р (97) 20 државама чланицама о говору мржње првенствено дефинише говор, а затим нарочито налаже да владе држава чланица треба да успоставе и одржавају цјеловит правни оквир који се састоји од грађанских, кривичних и управних одредаба о говору мржње. У том циљу, владе држава чланица треба да размотре начине и средства како би, између осталог, на листу могућих кривичних санкција за говор мржње додале и налог за обављање друштвено корисног рада, затим повећале могућност за борбу против говора мржње кроз грађанско право, те да владе држава чланица као и органи управе на националном, регионалном и локалном нивоу, али и државни службеници, имају посебну одговорност да се нарочито у медијима уздрже од изјава које могу да се схвате као говор мржње или као говор који би могао да произведе ефекте оправдавања, ширења или подстицања расне мржње, ксенофобије и осталих облика дискриминације засноване на нетолеранцији.⁴²

⁴⁰ www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/70ED854D-0A0B-4D87-859D-.

⁴¹ Види шире у: Р. Van Dijk, G.J.H. van Hoof: *Теорија и пракса Европске конвенције о људским правима*, Müller, Сарајево, 2001. година, стр. 678

⁴² Фуснота 22, *op.cit.*, стр. 4.

Препорука Р (97) 21 о медијима и промовисању културе толеранције предвиђа да проблем нетолеранције захтијева разматрање како у јавности, тако и унутар медијских кућа.⁴³

Веома важно је напоменути да је 1994. године основана *Европска комисија за борбу против расизма и нетолеранције Савјета Европе*. Ова Комисија је основана с циљем сузбијања расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције који угрожавају људска права и демократске вриједности у Европи. Комисија доноси различите препоруке којима је циљ ревизија законодавства земаља чланица. Препоруке нису обавезујуће, али се у државама чланицама озбиљно разматрају и углавном спроводе у дјело. Тако, на примјер, *Општа препорука 2* савјетује чланицама да успоставе специјализована тијела за борбу против расизма и дискриминације на државном нивоу.⁴⁴ Такође, *Препорука 7. о националном законодавству за борбу против расизма и дискриминације* даје **смјернице** државама чланицама које уопште немају, или имају мањкаве законе за борбу против расизма. У овој Препоруци дају се дефиниције расизма, директне и индиректне дискриминације, те приједлози за промјену устава, кривичног закона, грађанског и управног права.⁴⁵

5. Међународне судске инстанце

Под судом међународна тијела подразумевају органе којима је повјерено вршење судске функције. За појам суда битно је постојање надлежности у одлучивању на основу законских прописа, а у складу са поступком који је спроведен на прописан начин. У међународним документима о људским

43 Искуство професионалних медијских кругова показује да би било корисно да медијске куће размисле о: извјештавању заснованом на чињеницама и истинитим подацима о расизму и нетолеранцији; опрезном извјештавању када је ријеч о напетости међу заједницама; избјегавају погрдне стереотипе описивања припадника културних, етничких или вјерских заједница у својим публикацијама и програмима; скрећу пажњу јавном мњењу на зла нетолеранције; оспоравају претпоставке које су садржане у нетолерантним примједбама саговорника приликом интервјуа, извјештајима, дискусионим програмима и др.

44 Таква тијела за сада имају Белгија, Данска, Финска, Мађарска, Холандија, Норвешка, Шведска, Швајцарска и Велика Британија. Та тијела су парламентарни одбори, владини уреди, омбудсмани, комисије, парламентарни повјереници, који се на државном нивоу баве мониторингом и спречавањем дискриминације, помагањем жртвама дискриминације, надгледањем спровођења националних закона, те борбом против предрасуда путем едукативних мјера и медија (*ECRI: Good Practices: Specialized bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, Strasbourg, April 1999*).

45 Као најважније одредбе кривичног закона препорука спомиње: забрану јавног позивања на мржњу, насиље и дискриминацију, те пријетње; јавно подржавање идеологија о супериорности, односно инфериорности на основу расе, језика, боје коже, религије, националности или етничког поријекла; јавно негирање, омаловажавање, оправдавање геноцида, злочина против човјечности, те ратних злочина; јавно дистрибуирање свих врста расистичког материјала; расистичке групе, те расну дискриминацију приликом обављања јавне дужности или на послу (*ECRI General Policy Recommendation No. 7 on national legislation to combat racism and racial discrimination, Strasbourg, February 2003*).

правима независност судства је гарантована на два начина: путем инструментата „меког права” и међународним уговорима.⁴⁶

Статутима *ad hoc* Међународних кривичних судова за бившу Југославију и Руанду, као и Статутом сталног Међународног кривичног суда такође се предвиђа законско кажњавање подстицања – укључујући и вербалног, на неки од злочина над којима судови имају надлежност. Тако се у члану 4. Статута Међународног кривичног суда за бившу Југославију кривичним дјелом сматра «директно и јавно потицање на дјело геноцида», док се у члану 25. Статута Међународног кривичног суда индивидуалном казненом одговорношћу сматра свако «наређивање, олакшавање, наговарање или подстицање на (такав) злочин који се догодио или је био планиран». У члану 2. Статута Међународног кривичног суда за Руанду предвиђено је да се кривичним дјелом сматра свако «директно и јавно позивање на геноцид».⁴⁷ Надаље, као веома важна судска инстанца узима се *Европски суд за људска права* који је смјештен у Стразбуру. Овај суд може, а на основу забране дискриминације која је садржана у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода, процесуирати «говор мржње» као облик ране дискриминације.⁴⁸

46 Радивојевић, Зоран: *Међународни стандарди независног судства*, Зборник радова са округлог стола одржаног 29. маја на Правном факултету у Нишу, Правни факултет Ниш и Фондација Конрад Аденауер Београд, Ниш, 2009. година, стр. 38.

47 Водећи се овом одредбом овај суд је по први пут након суђења за нацистичке ратне злочине у Нирнбергу осудио “говор мржње” као ратни злочин, када су два радијска и једног новинског уредника осудили на доживотни затвор јер су путем својих медија свакодневно подстицали на геноцид.

48 Тена Ерцег, *op. cit.*, стр. 5.

INTERNATIONAL LAW ASPECTS OF HATE SPEECH

Slađana Jovanović, Ph.D.

Nikolina Grbić-Pavlović, Master's Degree in Law

Summary

Hate speech has just recently raised the interest of our expert public. The definition of hate speech still poses a problem for many lawyers. It is not uncommon for those who write laws and those who implement them to have problems with defying hate speech, determining sanctions, recognizing and sanctioning it adequately. These international documents include, aside from human rights and freedom and the need for fight against racism and racial discrimination, the need for prevention of hate speech. In this paper the authors will try to present the most important international documents of United Nations and European Council, which stipulate, among other things, the need for preventing hate speech.

Key words: *hate speech, international documents, United Nations, European Council, international courts.*